

„RIDICÂND DIN POVERILE VIETII” INSTITUTUL PENTRU ORBI (ȘI SURDO-MUȚI) DIN CERNĂUȚI (1908–1918)

HARIETA MARECI-SABOL

“Releasing from the Burdens of Life”. The Institute for the Blind (and Deaf-Mute) in Chernivtsi (1908–1918)

(Abstract)*

Like the children's hospitals, special schools for children and young people with disabilities indicate the degree of involvement of the authorities and the welfare of the community. As for the province of Bukovina in the second half of the 19th century, the interest towards the vulnerable population and, especially, to the needy, orphaned, or handicapped children express the ideological and political stakes of the modernization. Considering that the civic consciousness was burdened with heavy guilt over the deaf-mute and blind – because that “type” of child was either studying in a Viennese school or begging and depending on charity – the provincial and local authorities were suggested to build in Chernivtsi an establishment in which the disinherited could find “the blessing of instruction and care”. This study proposes an incursion into the history of the first and only “Institute for the blind and deaf-mute” in the Austrian Bukovina, covering only the beginning period of its operation, respectively until 1919, when it was renamed and reorganized in accordance with the principles established by the Romanian state.

Keywords: blind, deaf, dumb, education, society, Chernivtsi.

Despre atitudinea unei colectivități față de cei mai vulnerabili membri ai săi s-a spus că reflectă un indicator al progresului cultural, social și economic. De fapt, fiecare comunitate definește anumite forme extreme de diferențiere drept „anomalii”, stabilind, în același timp, standardul potrivit căruia un individ poate fi considerat „cu handicap” sau „diferit”. În ceea ce privește istoria, ea ilustrează cel mai bine măsura în care societatea poate (sau nu poate) accepta, îngriji și susține persoanele cu deficiențe, în funcție de valorile pe care cultura, religia, politicul și condițiile economice predominante le dictează. De-a lungul secolelor, dizabilitățile au fost, pe de o parte, privite cu aversiune și dispreț, iar pe de altă parte înțelese și interpretate

* Traducere: Harieta Mareci-Sabol.

Analele Bucovinei, XXVIII, 2 (55), p. 427–452, Rădăuți – București, 2020

greșit. Puse pe seama cauzelor supranaturale, ele făceau inutil orice tratament pe care vreun medic și l-ar fi imaginat, reprezentând, în ultimă instanță o stigmă socială. Fizice sau intelectuale, aceste infirmități îi privau pe oameni de fundamentalele lor drepturi civile, iar canoanele ecleziastice îi marginalizau sau excludeau din viața Bisericii, situație contrară pasajelor-cheie din Vechiul Testament, precum cele din Exod 4:11 („Și cine face pe om mut sau surd, cu vedere sau orb? Oare nu Eu, Domnul?”) sau Levitic 19:14 („Să nu vorbești de rău pe un surd și să nu pui înaintea unui orb nimic care să-l poată face să cadă, ci să te temi de Dumnezeuul tău”). Și chiar dacă de respectarea acestor reguli, legi și porunci depindea binecuvântarea întregii țării – surzii, muții și orbi fiind plasați alături de văduve, orfani și nevoiași – pentru „vânătorii de vrăjitoare” tocmai persoanele cu dizabilități erau primele suspecte. Sarabanda războaielor, a plăgilor și foametei care au răvășit Europa trebuie să fi fost și mai devastatoare pentru cei care nu se puteau lupta și proteja¹.

Interogațiile filozofice și pietatea specifice zorilor epocii moderne au modificat, într-o oarecare măsură, atitudinea societății față de persoanele cu handicap, dar încercările au fost rare și de mică amploare². Abia către mijlocul secolului al XVIII-lea, efervescența intelectuală generată de ideologia Secolului Luminilor a stimulat modul rațional de a vedea sau percepe aceste dezavantaje, filantropia ajungând o modă, la fel ca și implicarea în mișcarea pentru independența individului, pentru demnitate și respect de sine. Cu alte cuvinte, procesul de „luminare a minții” prin educație trebuia extins la nivelul tuturor claselor sociale, de el urmând să beneficieze și cei care, timp de secole, fuseseră considerați drept „ființe inferioare”. Până la sfârșitul anilor 1700, școlile speciale au fost acceptate și recunoscute ca instituții de educație, iar școlarizarea copiilor cu deficiențe s-a transformat dintr-un experiment pedagogic într-o întreprindere socială eficientă, datorită efortului conjugat al statului și al fundațiilor caritabile. Dedicarea și obstinția unor francezi și germani precum Charles Michel de l'Épée³, Samuel Heinicke⁴, Valentin Haüy⁵ și Louis Braille⁶ au condus nu numai la întemeierea unor așezăminte publice de educație pentru orbi și surdo-muți, ci și la crearea unor sisteme de

¹ Margret A. Winzer, *The History of Special Education: From Isolation to Integration*, Washington, Gallaudet University Press, 1993, p. 5.

² Idem, „Early Developments in Special Education: Some Aspects of Enlightenment Thought”, în „Remedial and Special Education”, vol. 7, nr. 5, 1986, p. 48.

³ Abatele Charles-Michel de l'Épée (1712–1789), supranumit „părintele surzilor”, filantrop și educator, a fost fondatorul primului Institut francez pentru surdo-muți și creatorul limbajului semnelor.

⁴ Samuel Heinicke (1727–1790) a fost considerat întemeietorul educației speciale pentru persoanele cu deficiențe de auz din Germania, utilizând metoda orală de instruire în școala sa din Leipzig.

⁵ Valentin Haüy (1745–1822) a deschis prima școală din Franța pentru nevăzători, introducând modalitatea de ștanțare a hârtiei în scopul reproducerii în relief a literelor din alfabet.

⁶ Louis Braille (1809–1852) a fost elevul lui Valentin Haüy. A inventat și dezvoltat alfabetul care îi poartă numele, aplicându-l diferitelor sisteme de notare, de la litere la cifre și note muzicale. După experimentarea procedeelelor specifice de citire și scriere, el a reușit performanța imprimării limbajului pentru nevăzători în format față/verso.

comunicare și metode de predare-învățare specifice: limbajul dactil, limbajul mimico-gesticular, labiolectura, alfabetul Braille. De altfel, o statistică publicată în 1896 plasa Germania pe primul loc în Europa, grație celor 97 de institute pentru surdo-muți, cu 6 278 de elevi și 803 profesori, iar Franța pe poziția a doua, cu 70 de institute, 604 profesori și 4 811 elevi⁷.

În Monarhia Austriacă, primul institut pentru surdo-muți a luat ființă la Viena, în 1779, după vizita făcută de Iosif al II-lea la școala fondată și condusă de abatele de l'Épée, devenind a treia instituție de acest fel din Europa, după cele din Paris (1769) și Leipzig (1778). Ulterior, alte localuri similare aveau să se deschidă în Praga, Milano, Linz ori Vác (Waitzen)⁸, către sfârșitul secolului al XIX-lea numărul lor ridicându-se la 25⁹. Din 1827, administrația imperială se îngrijea de pregătirea profesorilor din institutele de surdo-muți, așa că modelul vienez (o combinație între cel francez, mimico-gestual și cel german, oral-fonetic) a fost preluat atât de o parte dintre educatorii germani, cât și de cei din Copenhaga, St. Petersburg, Vilnius și Varșovia¹⁰. Cât privește institutul din Viena, el a funcționat ca o structură caritabilă, fiind sprijinit de familia imperială, de filantropi și de câțiva părinți care își înscriaseră copiii la aceste cursuri. În 1865, pentru a suplini lipsa măsurilor de asistență socială, școala specială a contribuit, la rândul ei, la crearea unei Asociații de ajutorare pentru elevii nevoiași¹¹. De fapt, Viena ajunsese în secolul al XIX-lea, cel mai important centru cultural pentru surdo-muții din imperiul austriac, nu mai puțin de 10 cafenele și cluburi fiindu-le destinate în exclusivitate¹².

Estimări se făceau și în cazul nevăzătorilor, britanicul William Hanks Levy, directorul Asociației de promovare a bunăstării orbilor, exprimându-și nedumerirea în legătură cu „surpriza” de a nu găsi în Austria o astfel de statistică. Potrivit raționamentului său, la nivelul Monarhiei Austriece, proporția populației cu deficiențe de vedere era de „aproximativ unu la o mie, deci în jur de 33 000 de oameni”¹³. Prima instituție din imperiu adresată orbilor fusese fondată la Viena, în 1804, de către doctorul Klein, cel care a și condus-o timp de aproape o jumătate de secol. Cu toate că „rezultatele practice” ale directoratului său nu depășeau așteptările confrăților europeni, nimeni nu-i putea contesta „eforturile neîntrerupte pentru

⁷ Gheoghe Moldovan, *Istoria învățământului bănățean pentru surdomuți*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2010, p. 4.

⁸ James Bell, *A System of Geography, Popular and Scientific, Or, A Physical, Political, and Statistical Account of the World and Its Various Divisions*, vol. 1, 2nd edition, London, Fullarton and Company, 1847, p. 421.

⁹ Gheoghe Moldovan, *op. cit.* p. 4.

¹⁰ Franz Dotter, Ingeborn Okorn, „Austria's Hidden Conflict”, în Leila Frances Monaghan, Karen Nakamura, Constanze Schmaling, Graham H. Turner, *Many Ways to be Deaf: International Variation in Deaf Communities*, Washington, Gallaudet University Press, 2003, pp. 49–50.

¹¹ *Ibidem*, p. 50.

¹² *Ibidem*.

¹³ W. Hanks Levy, *Blindness and the blind: or, A treatise on the science of typhology*, London, Chapman and Hall, 1872, p. 389.

binele celor aflați în grija sa”. Din perspectiva educatorului și activistului Levy, în spațiul german se manifesta cu predilecție interesul pentru latura teoretică a problematicii sociale, economice și medicale a nevăzătorilor, lăsând în plan secund aspectele „utilitariste”. Așa se explica și apariția relativ târzie a „tipăriturilor în relief” (1831) și aceasta numai după intervenția „stimulatoare” a statului¹⁴. Și tot în prima jumătate a secolului al XIX-lea au fost deschise școlile pentru orbi din Praga, Linz și Brunn în care, pe lângă metodele de predare devenite „generale”, pentru studiul „istoriei naturale” se utilizau reprezentări în relief ale animalelor care, deși originale, ele erau „de puțin folos”, căci – continua Levy – elevii se puteau folosi la fel de bine de animalele împăiate. Cât despre viitorul tinerilor care frecventau institutele pentru nevăzători, acesta era asigurat prin cultivarea aptitudinilor manuale (confeccionarea periilor, a coșurilor din papură, nuiele, paie sau a încălțăminte din pâslă) și muzicale (folosirea vocii sau a unui instrument muzical)¹⁵. Pe baza legislației¹⁶ și beneficiind de susținere din partea statului, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, școlile speciale din întregul imperiu au educat un număr de elevi cuprins între 300 și 400¹⁷.

În pofida acestor progrese evidente, într-o analiză publicată în 1892, în „Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung”, Ferdinand Schmid atrăgea atenția asupra politicii fiscale practicate de Viena, ale cărei consecințe obstrucționa evoluția institutelor de învățământ pentru copiii cu deficiențe mentale, de vedere, vorbire și auz. Transferul obligației de a le întreține („în mare parte, foarte costisitor”) în seama autorităților provinciale era, de fapt, dovada că Austria nu mai reușea să țină pasul nici cu nevoile crescânde ale supușilor săi și nici cu ritmul statelor europene care evoluaseră în domeniu¹⁸. În cele 17 unități de educație pentru surdo-muți erau școlarizați 1 543 de elevi, deși alte 10 866 de persoane (copii și tineri cu vârste cuprinse între 5 și 20 de ani) apăreau în rapoartele și statisticile medicale ca având aceleași dizabilități. De cele mai multe ori, statul întârzia să acorde subvenții învățământului special, decalând fie plata salariilor pentru profesori, fie acoperirea cheltuielilor administrative. Se anula, așadar, „zelul acestora pentru extinderea progresivă a sistemului”, fiind pusă „sub semnul

¹⁴ *Ibidem*, p. 390.

¹⁵ Compozitoarea, pianista și interpreta nevăzătoare Maria Teresa von Paradies (1759–1824), care s-a făcut remarcată în cercurile muzicale vieneze, a contribuit la sporirea interesului pentru educarea persoanelor cu deficiențe de vedere într-un mediu instituționalizat.

¹⁶ De exemplu, Decretul ministerial nr. 6464, din 6 iulie 1881, referitor la instruirea și educarea copiilor orbi și surdo-muți în școlile elementare. Cf. *Handbuch der Reichsgesetze und der Ministerialverordnungen über das Volksschulwesen Nr. 357, Ministerialerlass vom 6. Juli 1881, Z 6464 betr. den Unterricht und die Erziehung blinder und taubstummer Kinder and den Volksschulen*, Wien, 1911, pp. 205–254.

¹⁷ W. Hanks Levy, *op. cit.*

¹⁸ Ferdinand Schmid, „Kritische Streiflichter auf die Finanzgebarung d. österr. Unterrichtsanstalten”, în „Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung”, Prag – Wien – Leipzig, 1896, V Band, 2 Heft, p. 252.

întrebării dezvoltarea sa ulterioară”¹⁹. În cazul nevăzătorilor, situația era mai gravă; în 1892 erau opt centre și doar 795 de elevi, chiar dacă alte 1 812 persoane ar fi putut beneficia de educație. Și dacă în capitala imperiului funcționa un institut-model, iar în orașe din Austria Superioară, Stiria, Boemia, Moravia și Galiția se putea găsi cel puțin un așezământ privat, celelalte provincii erau lipsite de asemenea instituții de învățământ.

Ca și în cazul spitalelor pentru copii, prezența școlilor speciale indica, deopotrivă, gradul de implicare al autorităților și cel de bunăstare a comunității. Pentru Bucovina celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, interesul față de populația vulnerabilă și, mai ales, față de copiii nevoiași, orfani, sau cu handicapuri exprima mizele ideologice și politice ale modernizării. Dar nu rostul unor instituții de asistență socială era subiectul interogațiilor, ci destinația localului ce urma a fi deschis și a cărui prioritate trebuia justificată. În 1853, deși autoritățile capitalei Cernăuți stabileau o suprafață de 6 810 metri pătrați drept teren pe care să se ridice un institut pentru nevăzători, decizia a fost anulată, iar lotul vândut cu 36 000 de coroane în scopul construirii unui azil pentru bolnavii cu tulburări mintale²⁰. Aceeași întrebare legată de oportunitatea înființării unui centru de educație pentru surdo-muți sau orbi o ridica, în 1895, doctorul și consilierul pe probleme de sănătate Wladimir Zaloziacki. În opinia sa, cele „88 persoane de sex masculin și 58 de sex feminin, cu vârste cuprinse între 5 și 15 ani” reprezentau un „număr suficient pentru funcționarea institutului”, o atenție deosebită abordându-li-se copiilor din mediul rural (care formau și majoritatea), date fiind condițiile lor socio-economice. Afirmatia conform căreia „părinții copiilor de la oraș sunt, de cele mai multe ori, în stare să îi trimită la un institut dintr-alt oraș, ceea ce nu e cazul cu populația noastră rurală” avea un oarecare temei, dar pentru redacția ziarului „Bukowinaer Post” nu era și suficientă, școala trebuind să-i educe, în egală măsură, pe toți copiii surdo-muți din Bucovina. Același raționament se aplica în cazul „institutului pentru orbi”; pentru că cei mai mulți nevăzători aparțineau lumii satului, „iar un orb nu poate fi muncitor agricol”, în absența educației adecvate, „bieții nefericiți” își asigurau traiul cerșind. Nici numărul relativ mic al copiilor și tinerilor cu probleme de vedere (32 dintr-un total de 383 de persoane) nu trebuia să fie impediment, în condițiile în care în unele școli din Austria erau înscriși numai 10 elevi. Adevăratul motiv îl reprezenta suma de 150 000 de florini alocată fondării unui așezământ caritabil în onoarea împăratului, la aniversarea a 50 de ani de la urcarea sa pe tron. Deși insuficienți pentru a construi și sprijini (pentru început) o asemenea școală, banii puteau fi folosiți la ridicarea unui azil pentru bolnavii în stadiu terminal, care „din cauza înfățișării”, a „condiției lor dezagreabile” și a suferințelor trăiau „o cumplită agonie”²¹.

¹⁹ *Ibidem*, p. 254.

²⁰ „Lokal- und Provinznachrichten. Blinden- und Taubstummensfürsorge-Verein in der Bukowina”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul V, nr. 1343, 3. August 1907, p. 3.

²¹ „Welche Wohlthätigkeitsinstitution ist dermalen in der Bukowina am nothwendigsten?”, în „Bukowinaer Post”, nr. 316, 5. Dezember 1895, p. 4.

Se pare că niciuna dintre propunerile doctorului Zaloziecki nu a fost agreată de parlamentarii bucovineni, nevoia unui institut pentru copiii cu deficiențe revenind în atenția presei și în anii următori. În 1896, de exemplu, în numărul din 23 februarie al aceluiași cotidian cernăuțean se menționa că, „în 1892, Bucovina avea 380 de nevăzători, dar niciun institut pentru orbi și numai cei înstăriți își permit să plătească un asemenea loc într-o altă țară a coroanei austriece. Oricum, în majoritate sunt săraci și, de cele mai multe ori, oamenii îi privesc ca pe niște cerșetori. Din 380 de orbi, 219 sunt bărbați, iar 161 sunt femei; 60 s-au născut orbi, iar 320 și-au pierdut vederea după naștere. Sunt 59 de nevăzători la 100 000 [de] locuitori. Vom fi acuzați că cerem prea mult deodată. Știm asta foarte bine, dar demersul nostru își dorește să arate cât de multe sunt de făcut în domeniul umanitar și cât de puține s-au întreprins până acum. Poate că aceste rânduri vor influența decizia de a întemeia unul dintre aceste două institute deoarece, din mulțimea de oropsiți, surdo-muții și nevăzătorii sunt, probabil, cei mai nefericiți”²². De altfel, era grăitor însuși clasamentul întocmit de doctorul Viktor Gehrman cu referire la populația nevăzătoare din provinciile imperiului austriac²³.

Provincia	Din 100 de persoane nevăzătoare		Nr. nevăzători raportați la 10 000 de persoane			
	Bărbați		Bărbați		Femei	
	1880	1890	1880	1890	1880	1890
Austria Inferioară	50,4	49,2	7,6	7,3	7,3	7,2
Austria Superioară	51,5	50,4	11,6	9,7	10,6	9,4
Salzburg	51,9	58,0	15,6	10,6	14,1	7,5
Știria	49,5	48,4	9,9	8,1	9,7	8,5
Carintia	46,6	50,0	12,5	11,5	13,6	11,0
Craina	51,7	54,7	8,4	10,0	7,2	7,5
Triest	59,5	65,7	9,3	9,1	6,1	4,4
Gorizia și Gradisca	56,0	57,5	10,5	7,9	8,4	6,0
Istria	61,6	56,6	10,7	9,4	7,2	7,8
Tirol	55,6	58,2	10,9	10,7	8,5	7,4
Vorarlberg	53,2	61,8	9,6	7,4	8,0	4,4
Boemia	51,3	51,0	9,6	8,4	8,5	7,5
Moravia	47,6	48,2	9,5	8,8	9,6	8,6
Silezia	49,9	49,0	8,9	7,6	8,1	7,3
Galiția	56,1	54,5	10,0	8,5	7,6	6,9
Bucovina	63,0	59,5	9,9	8,5	5,8	5,8
Dalmația	63,5	62,2	14,1	13,6	8,2	8,4
Total	52,9	52,4	9,8	8,6	8,4	7,5

În Raportul de activitate a Comitetului Țării pe anul 1902 se făcea referire la decizia din 5 mai 1900 prin care „înaltul Parlament” îi cerea să se preocupe de

²² „Etwas von den Blinden”, în „Bukowinaer Post”, nr. 348, 23. Februar 1896, p. 5.

²³ Viktor Gehrman, „Die Blinden und Taubstummten in Osterreich am Ende des Jahres 1910”, în „Statistische Monatsschrift”, 1919, p. 20.

copiii cu probleme de sănătate, neglijăți și abandonați și, mai ales, să se pronunțe în chestiunea înființării unor așezăminte speciale pentru aceștia²⁴. Nu era o noutate, căci Legea din 18 Martie 1888 privitoare la „organizațiunea serviciului sanitar în comunele ducatului Bucovina” prevedea ca doctorul comunal „să ție în evidență copii găsiți, ce nu sunt alocați în institutele publice, surdo-muții, orbi, infirmii, alienații și cretinii districtului sanitar după prescripțiile în vigoare”, supraveghind „îngrijirea copiilor ce se află la mame străine în districtul său sanitar, a copiilor găsiți, a surdo-muților, a orbilor, alienaților, cretinilor și infirmilor” și informând „comuna sau districtul dominical”, „căpitanatul” sau „judecătoria districtuală competentă” despre eventualele „neglijențe în paguba sănătății”²⁵. Medicii practicieni și referenții sanitari ai Bucovinei știau că toate aceste handicapuri aveau, printre „marile cauze”, ereditatea morbidă, sărăcia și bolile infecțioase precum variola, scarlatina, rujeola sau tifosul²⁶.

Prin Decretul 21187, emis de Ministerul Culturii și Educației, consiliilor școlare și directorilor de școală li se cerea să comunice, anual, numărul surdo-muților și nevăzătorilor de vârstă școlară și să-i informeze pe părinții acestora în legătură cu posibilitatea instruirii lor în instituții speciale care funcționau pe teritoriul întregului imperiu. Profesorii obișnuiți cu metodele specifice de predare trebuiau să se implice mai mult în viața comunității, consiliind familiile celor cu dizabilități și cadrele didactice în vederea trimiterii copiilor la școală²⁷. În acord cu acest document, Comitetul Țării a informat Consiliul Școlar al Țării, pasându-i responsabilitatea acordării unei „atenții sporite persoanelor surdo-mute și nevăzătoare, pentru a le face viața mai ușoară și a le da posibilitatea de a evolua așa încât să nu fie o povară pentru ceilalți”.

În 1906, Bucovina dobândise „trista reputație” de a fi „singura provincie din Austria fără vreun institut public sau privat pentru surdo-muți și nevăzători”²⁸, deși în 1900 apăreau în evidențe 627 de surdo-muți și 449 de orbi, în 1901 – 597 de surdo-muți și 427 de orbi²⁹. În funcție de grupa de vârstă și de rezidență, cei 624 de surdo-muți și 394 de orbi erau repartizați în modul următor³⁰:

²⁴ „Vorsorge für schwachsinnige Kinder”, în „Bukowinaer Rundschau”, anul XXII, nr. 4370, 16. Dezember 1903, p. 1.

²⁵ Eugen Simiginowicz, *Manualul Administrațiunii comunale pentru Ducatul Bucovinei pentru usul membrilor reprezentanțelor comunale și al secretarilor comunali*, Cernăuți, Societatea tipografică bucovineană, 1902, p. 135.

²⁶ M. Berkun, „Zur Errichtung des Taubstumm-Institutes”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul V, nr. 1391, 29. September 1907, p. 1.

²⁷ „Taubstumm und Blindenfürsorge”, în „Bukowinaer Post”, anul XIII, nr. 1916, 13. Mai 1906, p. 2.

²⁸ „Die VI. Bukow. Landeslehrerkonferenz”, în „(Neue) Freie Lehrer-Zeitung”, anul VII, nr. 35, 7. September 1907, p. 3.

²⁹ „Taubstumm und Blindenfürsorge”, în „Bukowinaer Post”, anul XIII, nr. 1916, 13. Mai 1906, p. 2.

³⁰ M. Berkun, *op. cit.*, p. 2.

District	Persoane surdo-mute în grupa de vârstă										Total		
	1-5 ani		5-10 ani		10-15 ani		15-20 ani		peste 20 de ani				
	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	Total
Cernăuți-oraș	1	-	-	-	-	1	6	-	9	5	16	6	22
Cernăuți	-	-	1	2	3	5	5	3	28	17	37	27	64
Gura-Humorului	1	2	6	5	2	5	2	4	42	13	53	29	82
Câmpulung	-	-	-	-	4	3	5	5	42	25	51	33	84
Coțmani	-	-	2	2	2	8	11	6	9	6	24	22	46
Rădăuți	-	-	3	2	2	4	2	5	56	30	63	41	104
Siret	2	1	3	3	4	3	2	3	26	16	37	26	63
Storojineț	-	-	1	1	2	2	3	-	12	9	18	12	30
Suceava	2	1	2	2	3	1	1	3	25	16	33	23	56
Vijnița	-	-	3	3	6	3	9	9	23	17	41	32	73
Total	6	4	21	20	28	35	46	38	272	154	373	251	624

District	Total			Surdo-muți cu deficiența dobândită					
				la naștere			după naștere		
	M	F	Total	M	F	Total	M	F	Total
Cernăuți-oraș	16	6	22	10	1	11	6	5	11
Cernăuți	37	27	64	30	21	51	7	6	13
Gura-Humorului	53	29	82	49	27	76	4	2	6
Câmpulung	51	33	84	48	32	80	3	1	4
Coțmani	24	22	46	21	17	38	3	5	8
Rădăuți	63	41	104	49	31	80	14	10	24
Siret	37	26	63	29	24	53	8	2	10
Storojineț	18	12	30	16	10	26	2	2	4
Suceava	33	23	56	26	18	44	7	5	12
Vijnița	41	32	73	28	26	54	13	6	19
Total	373	251	624	306	207	513	67	44	111

District	Persoane nevăzătoare în grupa de vârstă										Total		
	1-5 ani		5-10 ani		10-15 ani		15-20 ani		peste 20 de ani				
	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	M	F	Total
Cernăuți-oraș	-	-	-	-	-	-	1	-	10	10	11	10	21
Cernăuți	-	1	-	1	1	2	4	-	27	19	32	23	55
Gura-Humorului	-	-	-	-	-	-	-	1	12	8	12	9	21
Câmpulung	-	-	-	-	2	1	-	-	13	16	15	17	32
Coțmani	1	1	-	-	2	2	1	2	20	32	24	37	61
Rădăuți	-	-	1	1	1	1	1	1	38	16	41	19	60
Siret	-	-	-	1	-	1	-	-	15	12	15	14	29
Storojineț	-	-	-	-	-	-	2	1	19	7	21	8	29
Suceava	-	-	-	-	-	-	-	-	17	13	17	13	30
Vijnița	-	-	2	1	2	2	-	3	27	19	31	25	56
Total	1	2	3	4	8	9	9	8	198	152	219	175	394

Recensământul din 1905 indica, pentru Bucovina, 662 de persoane surdo-mute și 417 nevăzătoare, dintre acestea 126, respectiv 41 fiind copii de vârstă școlară³¹:

District	Copii surdo-muți		Copii orbi	
	Băieți	Fete	Băieți	Fete
Cernăuți-oraș	6	10	1	3
Cernăuți	12	7	1	3
Gura-Humorului	2	3	1	–
Câmpulung	7	4	4	2
Coțmani	3	5	3	5
Rădăuți	11	10	2	3
Siret	3	1	–	–
Storojineț	4	1	1	–
Suceava	8	4	5	1
Vășcăuți	5	2	–	2
Vijnița	8	6	1	1
Zastavna	2	2	1	1
Total	71	55	20	21

Cum „conștiința civică se împovăra cu greaua vină față de surdo-muți și nevăzători” – căci copilul surdo-mut sau orb fie studia la Viena, fie ajungea la mila publică – autorităților provinciale și celor din Cernăuți li se sugerau diferite soluții, inclusiv transferul fondurilor pentru monumentul dedicat împărătesei Elisabeta către o investiție mai mare: un institut care să poarte numele acesteia și unde dezmoșteniții soartei să afle „binecuvântarea instrucției și îngrijirii”³². În ceea ce privește corpul profesoral, formarea, perfecționarea și întreținerea sa urmau a fi făcute pe cheltuiala statului³³.

La 16 martie 1907, la Cernăuți lua ființă Asociația de îngrijire a orbilor și surzilor din Bucovina, sub patronajul căreia avea să se deschidă și o școală specială. Nu era doar o organizație caritabilă – cu toate că obiectivele sale se puteau mai ușor atinge prin apelul la componenta „umanitară”, „emoțională” și „creștinească” a populației – ci și forma (regională) de manifestare a unui activism declanșat în anii 1880 și care viza schimbarea modului în care comunitatea privea persoanele cu dizabilități. Inițiativa constituirii Asociației aparținea unui grup de politicieni bucovineni, avându-l în frunte pe guvernatorul Oktavian Regner von Bleyleben care, la începutul lui martie 1907 primise titlul de „cetățean de onoare al Cernăuților”, în semn de apreciere pentru „măreața sa contribuție la înflorirea

³¹ „Blinden- und Taubstummensfürsorge-Verein in der Bukowina”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul V, nr. 1343, 3 August 1907, p. 3.

³² „Taubstummens- und Blindenfürsorge”, în „Bukowinaer Post”, anul XIII, nr. 1916, 13. Mai 1906, p. 2.

³³ „Die VI. Landeslehrerkonferenz in Czernowitz”, în „Bukowiner Schule”, anul IV, Heft 3, 1907, p. 157.

orașului”. Acordarea distincției, „pe cât de consistentă, pe atât de rară”, i-a oferit înaltului demnitar prilejul de a-i propune primarului să folosească premiul de 1 000 de coroane în scopul construirii unei școli pentru nevăzători³⁴. Momentul nu putea fi unul mai nimerit decât aniversarea a 60 de ani de la urcarea pe tron a împăratului Franz Iosef, căci dovada devotamentului față de Coroană și a împărtășirii idealurilor sale umaniste se reflecta cel mai bine în interesul și afecțiunea arătate celor suferinzi și nevoiași.

Marcând importanța evenimentului, periodicul „(Neue) Freie Lehrer-Zeitung” amintea despre modul în care, cu un „entuziasm înălțător, figurile reprezentative ale țării, cărora li s-a solicitat sprijinul, au promis să facă tot posibilul pentru deschiderea institutului”. Asociația reprezenta un prim pas către demararea lucrărilor de construcție sau „o etapă de pregătire”, urmând ca, după inaugurare, să se ocupe, pe termen lung, de întreținerea clădirii. Și pentru ca proiectul să se materializeze într-un timp relativ scurt, întregii populații a Bucovinei i s-a cerut să își „exprime spiritul patriotic și civic” și admirația pentru monarh, adică să plătească o taxă anuală în cuantum de două coroane³⁵. Declarațiile de aderare la Asociație erau adresate Prezidiului Guvernului de Stat, iar calitatea de membru, membru fondator sau membru în consiliul de conducere atrăgea după sine obligația de a participa cu sume cuprinse între 2 și 200 de coroane³⁶; acestora li se adăugau donațiile, așa cum s-a întâmplat în cazul Ignatz Milch când, după decesul industriașului bucovinean, 1 000 de coroane intrau în fondul Institutului pentru orbi și surdo-muți din Cernăuți³⁷. Cu unanimitate a fost votată și „generoasa sugestie” a guvernatorului, adresată Casei de Economii a Bucovinei de a contribui cu 200 000 de coroane la construirea aceleiași școli³⁸.

Din consiliul de administrație al Asociației făceau parte, alături de guvernatorul von Bleyleben (care era și „principalul curator”), personalitățile „potrivite pentru a iniția și a desfășura toate demersurile, în timp util, astfel încât la 2 decembrie 1908 Institutul să poată fi servi nobilelor țeluri”. Era vorba de primarul orașului Cernăuți, baronul Felix Brewer von Fürth; viceprimarii Balmosch și Weißelberger; consilierul aulic Moritz Barleon; președintele Tribunalului, Kajetan Klar; președintele Camerei

³⁴ Wilhelm Rosenstrauch, „Ein Appell an die Bukowinaer Landtagsabgeordneten”, în „Bukowinaer Post”, anul XIV, nr. 2129, 29. September 1907, p. 2.

³⁵ „Gründung einer Blinden- und Taubstummenanstalt in der Bukowina”, în „(Neue) Freie Lehrer-Zeitung”, anul VII, nr. 16, 20 April 1907, p. 5.

³⁶ „Blinden- und Taubstummen-Fürsorge-Verein”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul V, nr. 1821, 18 Mai 1907, pp. 3–4. Potrivit presei cernăuțene, guvernatorul von Bleyleben donase, încă de la început, 500 de coroane, încercând să fie „un bun exemplu și un model de urmat” pentru ca institutul să fie construit în cel mai scurt timp. Cf. „Blinden- und Taubstummenfürsorge-Verein in der Bukowina”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul V, nr. 1343, 3 August 1907, p. 3.

³⁷ „Spenden anlässlich des Todes Ignatz Milch”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 1010, 26. Mai 1907, p. 5.

³⁸ „Blinden- und Taubstummen-Fürsorgeverein”, în „Bukowinaer-Volks-Zeitung”, anul I, nr. 82, 14. Juni 1907, p. 2.

de Comerț, Friedrich Langenhan; președintele Băncii Țării, Florea Lupu; secretarul Universității, Anton Norst; consilierul guvernamental Wladimir Philipowicz și doctorul primar Prokopowicz; mitropolitul Vladimir de Repta și parohul catolic Josef Schmidt; deputatul Smal-Stocki; președintele comunității evreiești din Cernăuți, Benno Straucher; consilierul directorului Casei de Economii, Stroner și cel al Domeniilor, Ullman; oftalmologul dr. Swierzcho; fostul guvernator al Bucovinei, Alexandru Wassilko de Serecki; profesorul și deputatul Wolczynski; directorul Oficiului de Stat, consilierul guvernamental Zachar. În calitate de consilieri erau cooptați referentul sanitar al Bucovinei, doctorul Kluczenko; inginerul guvernului, Finkelstein și profesorul de practică Johann Boszniag. În cadrul primei ședințe, ținute la 16 iunie 1907, după o „dezbateră aprinsă și îndelungată”, s-au creat trei comisii; prima – însărcinată cu stabilirea „programului de construire a institutului” – era compusă din Fürth (președinte), Kluczenko (vicepreședinte), Finkelstein, Langenhan, Philipowicz, Smal-Stocki și Swierzcho; cea de-a doua – având rolul de a stabili cadrul de funcționare a imobilului – îi cuprindea pe Schmid (președinte), Balmosch (vicepreședinte), Barleon, Boszniag, Philipowicz, Prokopowicz și Ullmann; a treia comisie, de „organizare”, era condusă Klar (președinte) și Zachar (vicepreședinte) și îi reunea pe Fekete, Lupu, Norst, Weißelberger și Wolczynski.

În mai puțin de patru luni, Asociația își sporea capitalul, câțiva dintre susținătorii proiectului donând câte 1 000 de coroane, 50 de persoane oferind câte 200 de coroane, iar alți 700 de membri sume care porneau de la minimum 2 coroane³⁹. Cu alte cuvinte, era o reacție (pentru unii firească, iar pentru alții surprinzătoare) la apelul adresat populației provinciei încă din vara anului 1907: „Cine nu ar ajuta la ridicarea vălului nopții veșnice, lăsând o lumină prietenoasă să pătrundă în întunericul pustiu al unor suflete nefericite? Credem că niciunul dintre supușii Coroanei, indiferent de naționalitate sau confesiune, nu ar trebui să se eschiveze de la o asemenea îndatorire de onoare. Nu este însăși nenorocirea o oroare fără de naționalitate și confesiune?! Altminterea, membrii din aproape toate comunitățile naționale și religioase ale țării noastre s-au pus în slujba acestei cauze; dar acest lucru nu este îndeajuns. Mai degrabă vrem să sperăm că toți membrii tuturor națiunilor și denominațiilor vor servi acestei cauze extrem de umanitare; pentru că toată lumea va trebui să admită că unul dintre cele mai nobile eforturi ale milosteniei umane este preocuparea față de acești nefericiți și încercarea de a suplini prin instrucție și educație ceea ce Dumnezeu le-a hărăzit”⁴⁰.

Cu toate că „țara” avea mijloacele prin care putea dispune construirea școlilor pentru copiii cu deficiențe și angajarea unor cadre didactice specializate, „lăsată să rezolve singură problemele acestora”, devenise „pentru unii, tată și mamă, iar pentru

³⁹ „Blinden- und Taubstummenfürsorge-Verein in der Bukowina”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul V, nr. 1343, 3. August 1907, p. 3.

⁴⁰ *Ibidem*.

alții tată-vitreg și mamă-vitregă”⁴¹. În timp ce prevenirea bolilor și a urmărilor lor ținea, în mare măsură, de fiecare individ în parte, vina „imperfecțiunilor sociale” și a condițiilor de viață și muncă trebuia asumată de „țară”. Dar și aceste „păcate” puteau fi iertate dacă „țara” înțelegea să se îngrijească de cetățenii săi vulnerabili, cu atât mai mult cu cât „umanitatea și justiția cereau ca orbii, surzii și mușii să nu fie lăsați în starea lor deplorabilă”; și chiar dacă soarta nu le putea fi „schimbată de vreo mână omenească”, situația lor materială se putea îmbunătăți, redându-li-se astfel demnitatea. „Înalt preasfințitului Părinte, cel mai venerabil Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei” i se solicita ca, printr-o circulară adresată clerului ortodox, „să conștientizeze importanța îngrijirii orbilor și surdo-mușilor”, reamintind că, potrivit raportărilor medicale făcute în Bucovina anulului 1900, din totalul nevăzătorilor, 77,1% aparțineau Bisericii greco-orientale. Căpitanii de district, profesorii, medicii și „toate celelalte autorități” își puteau „face partea, cu cinste”, folosind orice oportunitate („în biserică, de la amvon, la nunți, botezuri și înmormântări”) pentru a-i convinge pe oameni de „nevoia imperioasă de a înființa instituții pentru nevăzători și surdo-muși și de a-i trimite pe aceștia la școală. [...] Printr-o propagandă adecvată și prin bunăvoința acestor factori care sunt chemați să învețe, să instruiască, să educe, să conducă, să îndrume, să sfătuiască poporul – și nu vrem să ne îndoim de asta – până și cele mai sărace familii din comunitate au devenit membrii ai Asociației prin contribuția lor anuală de 217 (coroane). Dumnezeu luminii și al iubirii îi va binecuvânta pentru aceasta”. De asemenea, se propunea organizarea unor colecte în cadrul sau după terminarea liturghiei și confecționarea unor casete sau cutii plasate în incintele așezămintelor de cult, ale școlilor, instituțiilor publice, băncilor și caselor de avocatură. [...] Picăturile formează marea”⁴².

În definitiv, schimbarea atitudinii comunității față de aceste persoane și „sacrificiul pe altarul celei mai pure iubiri umane” erau „în beneficiul ambelor părți” și în onoarea „slăvitului împărat”. Ani la rând, până la izbucnirea Marelui Război, în paginile cotidienele cernăuțene au fost menționate numele celor care au alimentat fondurile Asociației pentru nevăzători și surdo-muși din Bucovina, de la primari ori funcționari în instituțiile statului, la medici, farmaciști, avocați, judecători, ofițeri, profesori și clerici (preoți, pastori, rabini), de la silvicultori la mari proprietari funciari, industriași și proprietari de prăvălii; li s-au alăturat membrii unor trupe de teatru de amatori, coruri și organizații precum cea a veteranilor din Bucovina. De altfel, orice aniversare sau realizare în plan personal putea fi asociată campaniei de ajutorare a persoanelor cu dizabilități, familia comerciantului Jakob și Anna Töpfer dăruind 50 de coroane cu prilejul împlinirii a 25 de ani de căsătorie⁴³.

⁴¹ *Ibidem.*

⁴² *Ibidem.*

⁴³ „Dem Blinden- und Taubstummen Fürsorgeverein”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 1215, 30 Januar 1908, p. 5.

Pentru că în toamna anului 1907 exista o oarecare nedumerire legată de profilul institutului și potențialii școlari, Wilhelm Rosenstrauch, din Vatra Dornei, s-a adresat parlamentarilor bucovineni, cerând garanții pentru deficienții de auz și vorbire⁴⁴. Performanțele acestora – scria el – se datorau normelor obligatorii pe care o școală trebuia să le respecte chiar și atunci când finanțarea cădea în sarcina populației și nu în cea a statului. Pentru că școlile speciale erau și cele mai costisitoare „instituții de asistență”, susținătorii lor mergeau „fără încetare, pe căile nobilelor învățături ale Mântuitorului ale cărui minuni cu vindecarea surzilor și dezlegarea vorbirii sunt alese ca subiect de predică”. Intenția oficialităților bucovinene de a ridica un Institut pentru orbi era lăudabilă, dar, în egală măsură, „a provocat durere în rândul surzilor și muților: surdul și mutul ar trebui uitați în aceste ocazii?! Preferința față de orbi se justifică. Iar surzii și muții nu vor să-și bată joc de orbi!”.

Făcând referire la mărturisirea guvernatorului von Bleyleben (cum că, în călătoriile sale prin Bucovina, „găsise pretutindeni cerșetori orbi, neputincioși și fără căpătâi, pentru care viața însemna martiriul până la mormânt”), Rosenstrauch se întreba dacă nu cumva oficialitățile acordau mai multă atenție orbilor, crezând că surdo-muții își puteau asigura, mai facil, traiul zilnic. Aceleași autorități trecuseră cu vederea succesul unor profesori precum Michael Kuszniriuk⁴⁵ (directorul centrului de pregătire a profesorilor din Cernăuți) și Johann Boszniag⁴⁶ (absolvent al unui institut cu profil pedagogic, din Viena) și interesul acestora pentru o școală a surdo-muților; nu numai că planul lor a fost ignorat, dar „unii profesori din școlile elementare și-au bătut joc de el”. Însuși autorul amintitului text a încercat să-i convingă pe membrii Dietei Bucovinei „verbal și în scris, de necesitatea inevitabilă a creării unei școli pentru surzi și muți”, dar răspunsurile primite au fost „puțin diferite unele de altele: 1. De ce vii la mine? De ce ar trebui să-mi pese?; 2. De ce au surdo-muții nevoie de educație? Și-apoi, Dieta nu are bani pentru ei; 3. Nu am timp să vorbim; 4. Mai întâi trebuie majorate salariile profesorilor, apoi Parlamentul se va ocupa de crearea unor așezăminte de asistență socială; dar finanțele statului sunt teribil de sărace, așa încât nu se poate vorbi de sprijinirea educației surdo-muților”⁴⁷. Cu alte cuvinte, dacă în Bucovina începutului de secol XX nu existau centre de îngrijire și educare a acestor persoane, iar surzii și muții erau priviți ca „povară” și „spaimă pentru siguranța vieții și proprietății”, vina și responsabilitatea nu aparțineau altcuiva decât statului și societății. Dacă și membrii consiliului desemnat să se ocupe de construirea Institutului pentru copiii

⁴⁴ Wilhelm Rosenstrauch, *op.cit.*

⁴⁵ În diferite documente, numele său apare caligrafiat Kushniriuc sau Cušniriuc.

⁴⁶ În alte texte, numele apare drept Boșniag sau Boșneag. În 1887, în cadrul unor prelegeri ținute la Adunarea Preoților din Bucovina, profesorul Ioan Boșneag pleda pentru înființarea, la Cernăuți, a unui Institut pentru orbi. Cf. George Halarevici, „Public Welfare, Education and Instruction of the Blind in Roumania”, în „... And There was Light”, American Braille Press Inc, vol. 7, nr. 25, June 1939, p. 2.

⁴⁷ *Ibidem.*

cu deficiențe se pronunțaseră, „în termeni călduroși”, în favoarea nevăzătorilor, ce se întâmpla cu cei „200 de surzi de vârstă școlară”, lipsiți de posibilitatea de a fi educați în străinătate? Pentru Rosenstrauch, singura soluție era direcționarea a jumătate din suma oferită de Casa de Economii a Bucovinei către o școală pentru orbi, iar cealaltă jumătate către o școală pentru surdo-muți⁴⁸.

În sprijinul aceleiași propuneri a venit și mesajul profesorului vienez M. Berkun, căruia „redactorul” publicației „Czernowitzer Tagblatt” îi solicitase „un articol despre organizarea adecvată a Institutului pentru surdo-muți din Bucovina, în conformitate cu cerințele moderne”. Cei 17 ani petrecuți ca pedagog în școala din capitala imperiului și experiența dobândită în timpul călătoriilor întreprinse în scopul perfecționării profesionale îl făceau să considere Institutul „o certă nevoie pentru Bucovina”. Fără a nega importanța unui așezământ în care nevăzătorii să fie educați și pregătiți practic, el credea că deschiderea centrului pentru deficienții de vorbire și auz era mult mai oportună, pe de o parte datorită numărului mai mare de potențiali elevi (100 de copii surdo-muți, față de 24 de copii orbi sau cu probleme grave de vedere), iar pe de altă parte datorită perioadei mai reduse de instruire, deci costurilor mai mici: „Timpul îndelungat de pregătire a nevăzătorilor care rămân în instituție până când deprind, pe deplin, o meserie, facilitățile aferente practicii – ateliere pentru confecționarea periilor și coșurilor – și nu în ultimul rând personalul numeros (profesori de muzică sau de lucru manual, maiștri) fac ca toate cheltuielile de constituire și întreținere să fie semnificativ mai mari decât cele specifice unui institut pentru surdo-muți”⁴⁹. Așadar, argumentele statistice și financiare trebuiau să încline balanța în favoarea surdo-muților, proiectul școlii pentru copiii cu probleme de vedere putând fi amânat până la strângerea unor fonduri care să garanteze funcționarea sa pe termen lung. Totuși, pentru a veni și în ajutorul acestora din urmă, Berkun sugera Asociației pentru nevăzători și surdomuți din Bucovina să colaboreze cu Institutul pentru orbi din Viena și, eventual, să asigure școlarizarea câtorva elevi bucovineni.

Referitor la organizarea instituției cernăuțene pentru surdo-muți, în opinia profesorului vienez ideală era școala-internat, destinată copiilor din întreaga provincie și nu doar celor din Cernăuți și împrejurimile sale. Se impunea și o departajare a școlărilor în funcție de gradul de handicap, „pentru a nu obliga profesorul să se ocupe mai mult de cei cu deficiențe grave, dezavantajându-i astfel pe ceilalți”. Perioada de instruire dura cel puțin opt ani, iar numărul de elevi dintr-o clasă nu trebuia să fie mai mare de 15, în condițiile în care „la cursurile de articulare”, exercițiile se făceau „unu-la-unu”, restul lecțiilor fiind predate cât mai aproape de copii; astfel, ei puteau citi, „de pe buze”, mesajul profesorului, „fără să-și forțeze ochii – cel mai important organ de simț pentru surdo-muți”⁵⁰. Lipsit de ajutorul fraților, părinților sau al altor persoane, „surdo-mutul se bazează doar pe profesorul

⁴⁸ *Ibidem*, p. 3.

⁴⁹ M. Berkun, *op. cit.*, p. 1.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 2.

său [...], mai ales dacă urmează o școală-internat”. În acest sens, profesorilor li se cerea să probeze „o pregătire tehnică adecvată din punct de vedere teoretic și practic”, cu o vechime de minimum doi ani în învățământul special, așa cum era prevăzut în rezoluția Asociației Profesorilor Surzi și Muți din Austria, înaintată Ministerului Culturii și Educației. Din perspectiva lui Berkun, era o greșeală „să trimiți la Viena un profesor de școală elementară ca să se califice în decursul unui an școlar, iar apoi să-l pui la conducerea unei clase. Copiii care ajung în mâinile unui astfel de profesor nu pot decât să regrete că devin cobai. Pentru a instrui elevii surzi și muți, acest profesor ar trebui să lucreze câțiva ani sub îndrumarea unui coleg priceput, cu experiență”.

Vârsta de intrare în Institut era de 7 ani, admiterea făcându-se după efectuarea unui „examen medical amănunțit”, care oferea profesorului informații despre „natura organelor senzoriale” (pentru a alege cele mai bune metode de instruire, „economisind timp și renunțând la eforturi inutile”), iar directorului posibilitatea de a da părinților sfaturi legate de profesia potrivită copiilor lor și care să le asigure traiul după ce vor părăsi instituția⁵¹. Orice întârziere în procesul de educație și instrucție atrăgea după sine noi probleme, crezându-se că tinerii cu vârsta de peste 17 ani erau mai greu de mobilizat și modelat. Tocmai de aceea, consiliile școlare, autoritățile locale și presa aveau datoria de a contribui la informarea populației în legătură cu un viitor pentru surdo-muții din Bucovina. Până și utilizarea limbii germane în cadrul pregătirii școlare avea o finalitate „practică”: „În primul rând, dispunem de manuale în limba germană aprobate pentru școlile de surzi și muți. Nici nu există alte asemenea manuale⁵². În al doilea rând, surdo-muților care învață o meserie și trăiesc la oraș – acolo unde își găsesc mai lesne de lucru decât la țară – le este mai ușor să-și câștige pâinea folosind germana și nu una din cele două limbi naționale, mai ales că pot munci și dincolo de granițele Bucovinei”.

De asemenea, celor care credeau că un Institut pentru copiii cu deficiențe de auz și vorbire nu se deosebea mult de o școală elementară, profesorul Berkun le atrăgea atenția asupra sălilor și facilităților absolut indispensabile funcționării adecvate: „două dormitoare cu spălătoarele aferente (pentru băieți și fete), băi, vestiare, două camere pentru infirmerie, o sală de mese și una de bal pentru băieți și fete, o bucătărie care se putea conecta la sala de mese printr-un lift, o spălătorie și altele două încăperi pentru desfășurarea orelor de lucru manual. Se adaugă un loc de joacă și o grădină. Se impunea ca sălile de clasă să fie destul de luminoase, iar camerele utilizate seara să beneficieze de un excelent sistem de iluminat. O bancă

⁵¹ *Ibidem*, p. 3.

⁵² Pledând pentru înființarea unei școli pentru orbi și surdo-muți în Bucovina, „dascălul preparandial Ion Boșneag din Cernăuți”, prezent la o conferință pe teme de educație organizată în 1906, afirma: „Cărți rumănești de acest soi probabil se vor găsi în România, fiindcă acolo există o școală pentru surdo-muți la Focșani”. Cf. Mihail I. Ionescu, „Cursul special pentru surdo-muți, bálbálți, idioți etc.”, în „Învățătorul». Revista Asociației învățătorilor români din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, Cluj”, anul III, nr. 17–20, 15 decembrie 1922, p. 24.

era prevăzută doar pentru doi copii”. Izvorât dintr-o „dragoste pură față de cei pedepsiți atât de tare de soartă, fără a avea vreo vină”, apelul profesorului vienez ar fi trebuit să ajungă la „inimile nobile, pline de compasiune”, încurajându-le să sprijine Asociația de îngrijire a orbilor și surzilor din Bucovina în efortul său de a deschide, „cât mai curând posibil, așezăminte menite să schimbe trista soartă a celor dezmoșteniți de la natură”⁵³.

În martie 1908, în textul primului Raport de activitate al Asociației, se preciza că „din cauza imposibilității de a satisface imediat toate necesitățile”, s-a avut în vedere „înființarea și administrarea unui institut de învățământ pentru orbi”, în care și copiii surdo-muți să fie instruiți, fără însă a primi cazare; o școală specială pentru aceștia din urmă s-ar fi putut deschide ulterior, în funcție de „mijloacele disponibile”, asemenea altor centre de pregătire și asistență a persoanelor cu dizabilități. În cifre, timp de un an, Asociația număra 12 inițiatori, 180 de fondatori și 2 012 membri cu drepturi depline; alte 1 618 persoane donaseră diferite sume de bani, așa încât veniturile se ridicau la 91 410 coroane și 25 de helleri⁵⁴; la acestea se adăugau banii alocați de stat și de Fondul Religionar și câștigurile direcționate de Loteria de caritate.

În numărul din 7 iunie 1908 al cotidianului „Czernowitzer Tagblatt”, alături de schița „Spitalului de copii”, dedicat jubileului de 60 de ani de la urcarea pe tron a lui Franz Iosef I, inginerul superior Elias Finkelstein dezvăluia detaliile noului Institut pentru orbi din Cernăuți.

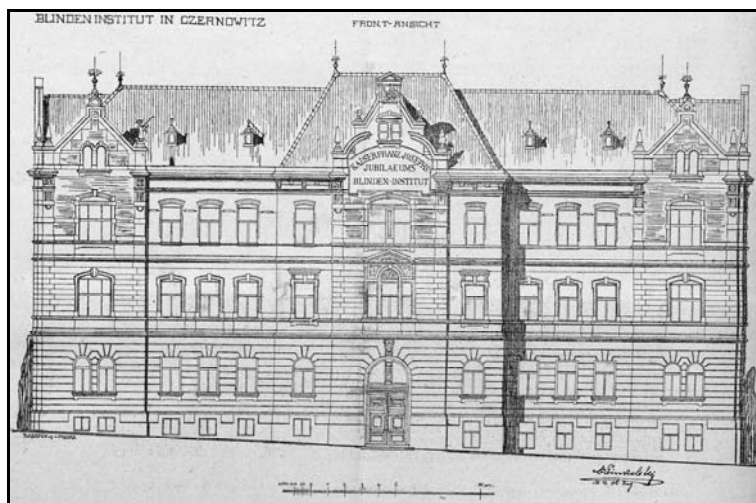

Fig. 1. Schița Institutului pentru Orbi.
Sursa: „Czernowitzer Tagblatt”, 7. Juni 1908, p. 10.

⁵³ M. Berkun, *op. cit.*, p. 3.

⁵⁴ „Blinden- und Taubstummen-Fürsorgeverein im Herzogtum Bukowina (Jahresbericht für das erste Vereinsjahr 1907/1908)”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 1256, 18. März 1908, p. 4.

Amplasată pe un teren achiziționat de primăria orașului, cu o suprafață de 6 168 mp⁵⁵, clădirea avea „3 caturi”. Bucătăria, camerele pentru bucătar și personalul care deservea bucătăria, cazanul care alimenta sistemul central de încălzire și camera fochistului se aflau la subsol, alături de o baie și un vestiar, de spălătoria și camera în care erau călcate efectele Institutului, de cămara pentru cărbune și de alte spații de depozitare. La parter, lângă locul portarului, erau dispuse biroul cu anticameră și apartamentul (cu trei camere) aparținând directorului, spațiul pentru materialele didactice și sala de mese. Două scări permiteau accesul spre subsol, iar altele două spre etajele superioare, elevii și cadrele didactice folosindu-le pe toate numai în cazuri excepționale. La primul etaj se amenajau auditoriul, biblioteca, cele patru săli de clasă și atelier cu vedere spre curte și altele două de infirmerie, iar la ultimul etaj dormitoarele pentru aproximativ 20 de băieți și 20 de fete, sala de bal și „camerele de zi”, în care elevii își făceau lecțiile și lucrările practice. Lucrările de construcții fuseseră încredințate unor antreprenori locali precum Proste, Salter, Bucher, Tennenbaum, Schuster, Wurmbrand și Schonhaus, costurile totale ridicându-se la aproximativ 180 000 de coroane⁵⁶.

Dacă generosul proiect îi entuziasmase pe mulți dintre bucovineni, dorneanul Wilhelm Rosenstranch îl privea cu o nedisimulată amărăciune: „Ca surdo-mut, simt încă povara grea a nefericitei mele sorți față de care sunt profund răbdător și care mă determină să acționez ca publicist, cu toate că am dobândit doar cunoștințele date de o școală elementară. Chestiunea surzilor și muților a fost ridicată acum 14 ani, apoi cu 10 ani în urmă în Consiliul municipal al Cernăuților, atunci când magistratul i-a acordat profesorului Karl Dubensky un concediu de un an pentru a-și însuși tehnica predării la elevii surzi și muți. Repetatele cereri adresate consilierilor școlari Isopescul și Picker și profesorului universitar Zieglauer în vederea înființării unui departament pentru surzi și muți în cadrul unei școli elementare au fost întotdeauna primite cu «amin». Totuși, până acum nu am auzit nimic despre soarta acestor propuneri. Ce înseamnă, deci, «amin» dacă decizii atât de importante care afectează educația poporului sunt luate de Consiliul local, dar nu sunt puse în aplicare?”

Soluția organizării unor clase pentru deficienții de auz și vorbire în cadrul Institutului pentru orbi era salutară, dar nu și satisfăcătoare. Cum magistratul orașului Cernăuți a fost degrevat de sarcina construirii spitalului pentru copii, grație donației doctorului Hermann Fischer, banii destinați așezământului de sănătate puteau fi folosiți în alte scopuri sociale, deci și pentru o școală specială: „Mulțimea surzilor și

⁵⁵ „Lokal- und Provinznachrichten. Das Regierungsjubiläum des Kaisers. Die Schlutzsteinlegung des Blindeninstitutes”, în „Czernowitzer Tagblatt”, VI, nr. 1746, 5 Dezember 1908, p. 3. O altă sursă indica suprafața de 6710 mp. Cf. Антонина Анистратенко, Антон Мендель, „Из истории благотворительных институций г. Черновцы (на материале истории заведений по современной адресу ул. Аксенина 6)” [From the History of the Charitable Institutions of Chernivtsi (based on the History of Institutions at the Current Address Aksenina str. 6)], în „Current issues of social studies and history of medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal”, 2018, nr. 2, p. 74.

⁵⁶ „Das Jubiläumsblindeninstitut in Czernowitz”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul VI, nr. 1598, 7. Juni 1908, pp. 10–11.

mușilor ni se înfățișează mult mai tristă și mai precară decât cea a orbilor. Aceasta este neîndoiește superioară prin capacitățile sale intelectuale. Tonalitatea sunetelor care înalță inima și mintea nu poate fi auzită de urechile surzilor și mușilor, dar muzica și cântatul sunt o mângâiere pentru orbi în întreaga lor viață. Dacă orbii ascultă cuvintele profesorilor, preoților și se bucură de plăcerile muzicale, ce le rămâne surzilor și mușilor? [...] În unele orașe din Ungaria există școli-internat pentru surzi, care sunt întreținute din fondurile locale. Cernăuții nu pot rămâne în urmă. În consecință, ar trebui să se renunțe la înființarea unor clase pentru elevii externi surdomuți, centrele de zi fiindu-le, în mod decisiv, dăunătoare în lipsa unei griji adecvate față de dezvoltarea lor educațională și morală, mai ales atunci când părinții analfabeți nu pot exercita o influență benefică asupra copiilor lor”⁵⁷. Cu alte cuvinte, pentru Rosenstranch o școală-internat era garanția educației și pregătirii profesionale a tinerilor surdomuți, din rândul acestora ridicându-se viitorii cetățeni „loiali, utili Cernăuților, pictori, sculptori, artiști de tot felul, faima și mândria orașului!”⁵⁸.

Deși părintitoare, afirmațiile lui Rosenstranch puteau fi susținute de statisticile anului 1908, în care numărul persoanelor surdo-mute era mai mare față de cel al nevăzătorilor⁵⁹.

Districtul	Nr. surdomuți				Nr. nevăzători			
	M	F	Absolut	La 100 000 locuitori	M	F	Absolut	La 100 000 locuitori
	Total				Total			
Orașul Cernăuți	17	11	28	41	15	7	22	32
Districtul Cernăuți	42	32	74	68	25	27	52	48
Gura-Humorului	34	45	79	125	24	13	37	59
Câmpulung	52	33	85	136	25	17	42	67
Coțmani	7	4	11	23	9	5	14	30
Răăuți	66	41	107	117	35	20	55	60
Siret	22	30	52	77	16	11	27	40
Storojineț	31	26	57	89	22	15	37	58
Suceava	50	38	88	129	12	18	30	44
Vășcăuți	18	9	27	54	15	14	29	58
Vijnița	33	36	69	126	26	18	44	82
Zastavna	22	8	30	54	8	5	13	23
Total Bucovina	394	313	707	88	232	170	402	50

În funcție de vârsta persoanelor cu dizabilități, în Raportul medical întocmit de referentul sanitar al Bucovinei, doctorul Kluczenko oferea, pentru anul 1908, următoarele cifre⁶⁰:

⁵⁷ Wilhelm Rosenstranch, „Die Bitte der Taubstummen. Ein Appell an den Czernowitzer Gemeinderat”, în „Bukowinaer Post”, anul XVI, nr. 2311, 26 November 1908, p. 2.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 3.

⁵⁹ Basil Kluczenko, *Sanitätsbericht der Bukowina für die Jahre 1907, 1908 und 1909*, Czernowitz, K. K. Landesregierung, 1911, pp. 148–149.

⁶⁰ *Ibidem*, pp. 149–150.

Grupa de vârstă	Numărul surdo-muților		Numărul nevăzătorilor	
	Absolut	Din totalul surdomuților	Absolut	Din totalul nevăzătorilor
Sub 5 ani	7	1,0	14	3,6
5–10 ani	45	6,4	11	2,8
10–15 ani	76	10,7	12	3,0
15–20 ani	82	11,6	15	3,7
Peste 20 ani	497	70,3	350	86,9
Total	707	100,0	402	100,0

La 2 decembrie 1908, în ziua celebrării celor 60 de ani de domnie a împăratului Franz Iosef I, ca semn al prețurii și loialității Bucovinei – despre care monarhul afirmase că „nu e cu nimic mai prejos decât oricare altă provincie a coroanei”⁶¹ – se deschidea la Cernăuți prima instituție de educare și formare a copiilor și tinerilor cu deficiențe de vedere, auz și vorbire. La festivitatea de inaugurare organizată cu fast de autoritățile orașului, au fost invitați să participe, alături de oficialități, personalități politice și religioase, reprezentanți ai administrației, localnici și vizitatori care „puteau vedea cu proprii ochi” cum, „într-un timp atât de scurt, se ridicase pentru persoanele nefericite un refugiu în care să le fie alinate suferințele și redat viitorul”. După discursurile primarului Fürth și guvernatorului Bleyleben și după ceremonialul semnării certificatului de fondare, al înmânării cheii, urmate de loviturile de ciocan (însoțite de exclamații precum: „Recunoștință împăratului, binecuvântare copilului” – Finkelstein; „Viribus unitis” – Bleyleben; „Și pentru binecuvântarea copiilor” – soția guvernatorului Bleyleben; „În amintirea veșnică a Majestății Sale” – Fürth, Weißelberger, Smal-Stocki) a fost dezvelită placa aniversară, iar după alte luări de cuvânt a fost făcut „turul de onoare” al clădirii⁶².

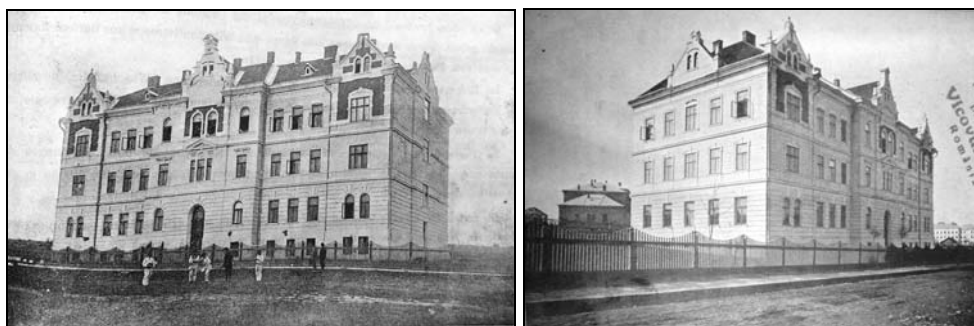

Fig. 2–3. Institutul pentru Orbi din Cernăuți.

Sursa: *Sanitätsbericht der Bukowina für die Jahre 1907, 1908 und 1909*, Czernowitz, 1911, p. 245; „Școala”, nr. 2, 1912, p. 146.

⁶¹ „Lokal- und Provinznachrichten. Der 2. Dezember in der Bukowina”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul VI, nr. 1744, 3. Dezember 1908, p. 3.

⁶² *Ibidem*.

Despre Institutul din Cernăuți, profesorul Dimitrie Rusceac preciza, în revista cernăuțeană „Școala”, că „urmărește scopul unei școale primare bine organizate firește că întru cât se poate el ajunge cu privire la infirmitatea elevilor. În sensul mai larg al cuvântului, ținta institutului e mult mai sublimă, căci prin cultură și învățatură caută el să-i răpiască din neactivitatea lor atât corporală, cât și spirituală, să le îmbunătățească starea deplorabilă și să-i facă după putință utili pentru comunitate. Deci dară problema culturii orbilor e creșterea copilului orb pentru o chemare corespunzătoare puterilor sale, iar ținta e exercitarea chemării numite, vra să zică: independența economică a orbilor. De aici iese limpede năzuința institutului, de-a crește pe orbi asemenea celor (cu ochi) înzestrați cu toate simțurile, ca apoi orbul independent de cel cu vedere, să-și câștige mijloacele de existență singur, luând astfel comunității din cărcă datoria de-a îngriji pentru el”⁶³. Educația viza trei componente: „intelectuală, musicală și profesională”⁶⁴, iar durata pregătirii teoretice și practice era de 8+3 ani (în primii opt parcurgându-se „programa școlii primare”, pentru ca în ceilalți trei să se însușească abilitățile profesionale)⁶⁵.

La aproape o jumătate de an de la inaugurare, în 16 iunie 1909, s-a desfășurat „prima examinare publică” a elevilor școlii speciale din Cernăuți, la ea luând parte guvernatorul Bleyleben și vice-guvernatorul Smal-Stocki, primarul Fürth, preoți, pastori și rabini, inspectori școlari și profesori, ofițeri și avocați. Deschiderea ceremoniei i-a dat ocazia directorului Johann Boszniag să întreprindă o incursiune în istoria așezămintelor de educație pentru copiii cu probleme de vedere, vorbire și auz din Monarhia austriacă, insistând asupra susținerii cauzei Institutului din Bucovina prin gesturi filantropice, manifestări caritabile și propagandă⁶⁶. Testarea propriu-zisă, „emoționantă și interesantă, în egală măsură”, a constat în recitarea unor poezii în limbile germană, română și ruteană, „până și surzii și muții putând articula câteva cuvinte ușor de înțeles. Au fost sfâșietoare rostirile nefericiților despre suferințele lor. În scurte și frumoase discursuri, aceștia și-au arătat speranța de a fi ajutați în continuare”. Atât „cititul și scrierea nevăzătorilor” – care se foloseau de pasaje din Biblie și din alte cărți în alfabet Braille – cât și interpretarea la vioară a unui fragment din „Trubadurul” lui Verdi, în acompaniament la pian, au stârnit „admirație generală și aplauze”⁶⁷.

Asupra realizărilor „atât de mari”⁶⁸ obținute în Institut în numai câteva luni s-a insistat și în timpul celei de-a doua Adunări generale a Asociației de îngrijire a

⁶³ Dimitrie Rusceac, „Institutul de Orbi din Cernăuți. Câți orbi are Bucovina?”, în „Școala”, Cernăuți, anul III, nr. 2, 1912, p. 146.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Gheorghe Moldovan, *op. cit.*, p. 95.

⁶⁶ „Prüfung im Blinden- und Taubstummen-Institut”, în „Bukowinaer Post”, anul XVI, nr. 2396, 17 Juni 1909, p. 3.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 4.

⁶⁸ *Ibidem*.

orbilor și surdo-muților din Bucovina, membrii acesteia salutând eforturile, entuziasmul și succesul directorului Boszniag. Pentru a sprijini elevii surdo-muți, în condițiile în care dormitoarele erau destinate numai nevăzătorilor, membrii Asociației au decis extinderea facilităților de cazare, plătind din fondurile proprii lucrările de construcție și mentenanță a clădirii. La rândul său, magistratul orașului se obliga să suporte costurile de salarizare a unui profesor special pentru copii cu deficiențe de auz și vorbire (Josef Kamil), în grija căruia să intre nu mai mult de 12 școlari. Calificarea profesorului presupunea, la rândul său, parcurgerea unor etape obligatorii; un astfel de cadru didactic trebuia să fie absolvent de „școală normală” și să dețină și diploma de învățător pentru școlile publice. După cel puțin doi ani de activitate în învățământ și promovarea examenului de capacitate, el se putea înscrie la Universitatea din Viena, unde timp de alți doi ani se specializa în învățământul medico-pedagogic și abia după trecerea examenului final intra în posesia diplomei care îi conferea titlul de „profesor pentru institutele de surdomuți”⁶⁹. Printre cei care se ocupau de copiii din Institut se numărau Alexander Opolski, Elias Bendas și Paul Kersten (religie la clasele de orbi și surdo-muți), Eufrosine Wilhelm (lucru de mână la clasa de fete nevăzătoare), Alma Kerek (2 ore de artizanat/săptămână la clasa de fete surdo-mute) și Julius Zlamal (2 ore de modelaj/săptămână la clasele de băieți surdo-muți). Administratorul școlii era „doamna Schimek, a cărei grijă și spirit de sacrificiu” se reflectau în „ordinea din institut și în evidenta prosperitate a elevilor”.

Fig. 4. Cursul de lucru de mână pentru elevele nevăzătoare.
Sursa: „Școala”, nr. 2, 1912, p. 145.

⁶⁹ Aspiranții la postul de profesor în institutele medico-pedagogice din Imperiul Austro-Ungar primeau în timpul studiilor făcute la Viena sau Budapesta „salarul întreg de la postul lor din învățământul primar, precum și o bursă din partea statului”. Cf. Gheorghe Moldovan, *op. cit.*, p. 96.

În ceea ce privește admiterea în Institutul de Orbi, un candidat trebuia să facă: 1. „dovada vârstei școlare de minimum 7 și maximum 13 ani” (certificatul de naștere sau de botez); 2. „dovada apartenenței la patrie” (document care să indice cetățenia sau locul de rezidență); 3. „dovada stării de sănătate” (atestat medical cu precizarea afecțiunii, a capacității intelectuale, psihice și fizice și a vaccinărilor) și 4. „dovada situației materiale a familiei” (în baza căreia cheltuielile de școlarizare să fie acoperite total sau parțial). La acestea se adăugau, începând cu anul 1911, „raportul școlar” (în cazul în care copilul fusese înscris la o altă școală) și o declarație prin care părinții, tutorii sau reprezentanții comunității se obligau să aducă elevul la Institut, îngrijindu-se de nevoile lui, și, eventual, să-l ia de la Institut, în situația în care se impunea acest lucru. Dacă un copil contracta o boală gravă sau se dovedea „incapabil de a urma cursurile școlii”, el trebuia retras în termen de șase luni⁷⁰. Cererile de admitere, însoțite de actele doveditoare, se adresau Asociației de îngrijire a orbilor și surdo-muților, până la data de 31 iulie⁷¹.

Ajutorul acordat copiilor a îmbrăcat diverse forme, de la donațiile necesare funcționării acestuia și până la plata „călătoriei la rude în timpul vacanțelor”, „pălăriile de vară” oferite elevelor de proprietara unui salon de modă⁷² sau la dulciurile, jucăriile și decorațiunile specifice sărbătorilor de Paște și Crăciun⁷³.

La sfârșitul anului școlar 1908/1909, în Institutul din Cernăuți, 11 profesori se ocupaseră de pregătirea a 8 elevi nevăzători și 16 surdo-muți, iar în 1909/1910, de 15 nevăzători și 16 surdo-muți, numai 21 dintre aceștia fiind „interni”⁷⁴. În materialul semnat de profesorul Rusceac în revista „Școala”, în 1910/1911 figurau 30 de elevi, din care 4 erau germani, 3 evrei, 9 români, 12 ruteni și 2 polonezi; după confesiune, 21 se declarau ortodocși, 4 romano-catolici, 2 evanghelici și 3 mozaici⁷⁵. În comparație cu celelalte provincii ale coroanei, Bucovina avea printre cele mai puține locuri alocate școlarilor cu deficiențe de vedere, deși trebuie precizat faptul că în statistica apărută în publicația vieneză „Zeitschrift für das Österreichische Blindenwesen” erau asimilați în categoria „nevăzători” toți cei 30 de elevi care frecventau Institutul⁷⁶.

⁷⁰ „Aufnahme von blinden Kindern ins Blindeninstitut”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul IX, nr. 2519, 18. Juli 1911, p. 4.

⁷¹ „Blinden- und Taubstummenfürsorge”, în „Bukowinaer Post”, anul XVI, nr. 2397, 20 Juni 1909, p. 7.

⁷² „Dem Blinden und Taubstummenfürsorgevereine”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 1641, 6. Juli 1909, p. 5.

⁷³ „Das Blindeninstitut”, în „Czernowitzer Tagblatt”, anul VII, nr. 1847, 11. April 1909, p. 11; „Weihnachtsbescherung im Blindeninstitute”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 1789, 31. Dezember 1909, pp. 4-5.

⁷⁴ „Dem Blinden- und Taubstummen-Fürsorgeverein in der Bukowina”, în „Bukowinaer Post”, anul XVIII, nr. 2682, 30. April 1911, p. 6.

⁷⁵ Dimitrie Rusceac, *op. cit.*, p. 146.

⁷⁶ „Gegenwärtigen Stand des Blindenbildungswesens in Österreich”, în „Zeitschrift für das Österreichische Blindenwesen”, anul I, nr. 2, Februar 1914, p. 17.

Provincia	Număr nevăzători	Nr. nevăzători din grupa de vârstă 4–19 ani (cf. Recensământului din 1910 și convenției de atribuire către această grupă de vârstă a 1/6 din totalul nevăzătorilor)	Număr de nevăzători în instituții de învățământ
Austria Inferioară	2 524	420	276
Austria Superioară	564	94	46
Salzburg	178	30	–
Știria	1 097	183	59
Carintia	286	48	24
Tirol și Vorarlberg	710	120	18
Craina	342	57	–
Triest	163	27	–
Gorizia și Gradisca	149	25	–
Istria	313	52	–
Dalmația	714	120	–
Boemia	4 019	670	208
Moravia și Silezia	2 081	347	133
Galiția	5 558	926	50
Bucovina	546	91	30
Total	19 244	3 210	844

Același număr era raportat și în 1913 într-o „Prezentare generală a instituțiilor de învățământ pentru nevăzători din Austria (învățământul preșcolar, școlar și profesional)”⁷⁷.

Orașul	Denumirea	Anul înființării	Nr. elevi	Finanțat din fondul	Limba de predare
Grădinițe					
Viena	Azilul pentru copiii orbi	1885	24	Asociației „Prietenii copiilor și tinerilor” din Viena.	Germana
Praga	Grădinița „Așezământul pentru nevăzători al lui Klar”	1897	27	„Așezământului pentru nevăzători al lui Klar”	Germana și ceha
Instituții de educație școlară					
Viena	Institutul imperial pentru educația orbilor	1804	78	Fundației institutului	Germana
Viena	Institutul israelit pentru orbi	1872	50	Fundației institutului	Germana
Viena	Unitatea școlară orășenească pentru copiii nevăzători (externi)	1884	23	municipalității vieneze	Germana
Purkersdorf lângă Viena	Așezământul pentru orbi al provinciei Austria Inferioară	1873	101	de stat al Austriei Inferioară	Germana
Linz	Institutul particular pentru orbi	1824	46	Fundației institutului	Germana

⁷⁷ *Ibidem*, p. 18.

Graz	Așezământul pentru orbi Odilien	1881	59	Fundației Odilien și Asociației pentru îngrijirea orbilor din Știria	Germana
Klagenfurt	Așezământul pentru orbi al Provinciei Carintia	1898	24	Fundației și statului Carintia	Germana
Innsbruck	Institutul pentru orbi din Tirol și Vorarlberg	1907	18	Asociației nevăzătorilor din Tirol Vorarlberg	Germana
Praga	Institutul privat de educație și tratament pentru copiii săraci orbi și cu probleme de vedere	1807	82	Fundației institutului și contribuțiilor provinciei Boemia	Germana și ceha
Praga	„Școala pentru orbi a lui Deyl”	1910	46	Fundației și Asociației pentru creșterea copiilor orbi din Regatul Boemiei	Ceha
Praga	„Așezământul pentru orbi al lui Klar”	1832	37	Fundației așezământului	Germana și ceha
Praga	Școala germană pentru orbi (filiala Klar)	1913	16	Asociației de îngrijire a nevăzătorilor germani din Boemia	Germana
Brunn	Institutul de educație a nevăzătorilor din Moravia și Silezia	1847	133	Fundației institutului și contribuțiilor alocate de Moravia și Silezia	Germana și ceha
Lemberg	Așezământul galițian pentru orbi	1851	50	Fundației și subvențiilor acordate de autoritățile galițiene	Poloneza
Cernăuți	Institutul de orbi „Jubileul Împăratului Franz-Josef”	1908	30	Fundației și Asociației pentru îngrijirea orbilor și surdo-muților din Ducatul Bucovinei	Germana Poloneza Româna Ruteana

În ajunul primei conflagrații mondiale, în Institutul de Orbi din Cernăuți funcționau 4 clase pentru 30 de elevi cu probleme de vedere și alte 2 clase pentru cei 20 de copii și tineri cu deficiențe de auz și vorbire⁷⁸. Numai că, începând cu vara anului 1914, „frumoasele activități” și rezultatele elevilor care atrăgeau din ce în ce mai mulți participanți atât la festivitățile școlare, cât și la „examinările publice”⁷⁹ au fost întrerupte de ceea ce profesorul Dimitrie Rusceac numea „lupta cu o întreagă lume de dușmani”⁸⁰.

Cum lecțiile nu se mai puteau face din cauza stării de război, clădirea urmând să servească, „temporar, scopurilor militare”, la 8 august 1914, „consiliul de administrație a convenit, de comun acord cu autoritatea școlară competentă, închiderea instituției până la o nouă notificare”; în consecință, „de voie, de nevoie,

⁷⁸ Антонина Анистратенко, Антон Мендель, *op. cit.*, p. 75.

⁷⁹ „Oeffentliche Prüfung im Blindeninstitut”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 2540, 13. Juli 1912, p. 4.

⁸⁰ Demeter Rusceac, „Die Blindenanstalt zu Czernowitz”, în „Der Blindenfreund Zeitschrift für Verbesserung des Loses der Blinden”, anul XXXVI, nr. 1, 15. Januar 1916, p. 82.

angajații intrau în concediu”, iar elevii trimiși „la rudele lor”. În timpul primelor cinci săptămâni de ocupație rusă, datorită vigilenței membrilor Asociației, „tolerați” de trupele țariste și „vecinilor” din zonă, clădirea a fost ferită de devastare și distrugere. În noiembrie 1914, în școală puteau fi găsiți doar îngrijitorul și soția acestuia (angajată la bucătărie), directorul Rusceac plecând la Viena, acolo unde inspectorul școlar de stat Rieger și omologul său Druzhba, de la Institutul imperial pentru surdo-muți, i-au oferit „un refugiu fratern”⁸¹. Conducerea instituției i-a fost încredințată „președintelui în exercițiu al Asociației de îngrijire a nevăzătorilor și surdo-muților din Ducatul Bucovinei”, dr. Eudoxius Procopovici, care s-a ocupat și de administrarea Spitalului de stat din Cernăuți în timpul celei de-a doua invazii ruse. Într-un „Comunicat” publicat de revista germană „Der Blindenfreund Zeitschrift für Verbesserung des Loses der Blinden” se menționa că școala „scăpase și de această dată de jefuire”, deoarece în sălile și camerele de la parter și etaj rămăseseră numai băncile elevilor, restul obiectelor fiind încuiate în subsolul imobilului⁸².

La începutul anului 1915, odată cu înfrângerea și retragerea trupelor ruse, oficialitățile locale și provinciale au luat în discuție „situația administrativă și financiară a Institutului”, deopotrivă cu „posibilitatea redeschiderii lui”⁸³. Dar pentru că prioritățile în vreme de război erau într-o permanentă schimbare, în luna mai, timp de câteva săptămâni, în clădire a fost amplasată o stație de telegraf, apoi s-au amenajat locuri de cazare pentru trupele imperiale, pentru ca din iunie să se deschidă un spital de campanie în care s-au utilizat „paturile, saltelele, cearceafurile etc.” din inventarul Institutului; ultima dintre destinațiile date acestuia a fost, în opinia lui Rusceac, și cea mai „umană”, căci „medici pricepuți și o mulțime de surori de la Crucea Roșie, precum și un număr corespunzător de asistente militare au pus suflet în alinarea durerii și vindecarea rănilor cauzate de război. Datorită facilităților noastre, precum și a băilor și toaletelor corespunzătoare, totul s-a desfășurat așa cum trebuia”⁸⁴. Spitalul a fost relocat în toamna lui 1915, lăsând clădirea liberă, dar la dispoziția „patriei și a luptătorilor loiali”, întrucât reluarea cursurilor nu se putea face decât atunci când „autoritatea școlară supremă considera că este adecvat”; și chiar dacă directorul Institutului revenise la post, restul colectivului didactic se împrăștiase, unii încetând din viață (Michael Chisanovici), alții părăsind țara (Stefanie Chisanovici, George Halarevici) sau acceptând o slujbă nouă (Pauline Hauser)⁸⁵. Exista, totuși, speranța că școala va fi redeschisă, iar guvernatorul Bucovinei, contele Meran, își înnoia constant „atitudinea binevoitoare” și „sprijinul”⁸⁶, una dintre propuneri fiind legată de instruirea, în cadrul ei, a soldaților polonezi, ruteni și români care își pierduseră

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, p. 83.

⁸³ Idem, „Blindeninstitut in Czernowitz. Schicksale während des Krieges”, în „Zeitschrift für das österreichische Blindenwesen”, anul III, nr. 5, p. 536.

⁸⁴ Idem, „Die Blindenanstalt zu Czernowitz”, în „Der Blindenfreund Zeitschrift für Verbesserung des Loses der Blinden”, anul XXXVI, nr. 1, 15. Januar 1916, p. 84.

⁸⁵ *Ibidem*, pp. 84–85.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 85.

vederea în timpul operațiunilor militare. O structură similară funcționa deja în cadrul Institutului imperial din Viena, iar profesorul George Halarevici dobândise experiență în acest sens⁸⁷.

Starea de lucruri a rămas neschimbată în următorii doi ani, în spirit solidar Direcțiunea Institutului pentru Educația Nevăzătorilor de la Viena oferind Consiliului Școlar și Asociației nevăzătorilor și surdo-mușilor din Ducatul Bucovinei șase locuri (sau „posibil, chiar mai multe”) pentru elevii care doresc să studieze acolo „până la deschiderea Institutului de nevăzători și surzi din Cernăuți”. Documentele care probau identitatea, vârsta și condiția medicală trebuiau să fie adresate magistratului orașului Cernăuți până în data de 15 martie 1918⁸⁸. La sfârșitul războiului, pagubele suferite de așezământul destinat educării și instruirii copiilor cu deficiențe de vedere, auz și vorbire din Bucovina se ridicau la 260 000 de coroane⁸⁹.

După unirea cu România, Institutul a primit numele Reginei Maria, în anul școlar 1919–1920 fiind înscriși 24 de elevi (12 nevăzători și 12 surdo-muși), cu vârste cuprinse între 7 și 12 ani. Beneficiau de gratuitate cei care făceau dovada rezidenței în Bucovina și a unei situații materiale precare, restul plătind integral (1 000 de lei) sau parțial (500 de lei) taxele de școlarizare, cazare și masă⁹⁰. Într-o perioadă relativ scurtă (până în 1922), efectivul școlar a crescut la 70⁹¹, directorul Rusceac – considerat, ulterior, „cel mai mare specialist în surdologie pe care l-a avut România interbelică”⁹² – implicându-se în crearea unui sistem de învățământ medico-pedagogic performant⁹³. „Duse pe mai multe căi”, prin articolele publicate în revista „Glasul Bucovinei” din Cernăuți și prin memoriile depuse la Ministerul Instrucțiunii, campaniile sale urmăreau adoptarea unei legi de organizare a școlilor speciale și stabilirea unor norme privitoare la obligativitatea învățământului pentru deficienți, tipologia, administrarea și controlul institutelor, pregătirea și retribuirea corpului profesoral, rezolvarea problemelor financiare la nivel de comune, județe și țară⁹⁴. La rândul său, profesorul cernăuțean George Halarevici a preluat conducerea Institutului de orbi din Cluj, ținând „cursurile medico-pedagogice de pe lângă Universitatea din această localitate”⁹⁵. Rămăși la Cernăuți sau plecați la Cluj, profesorii fostului „Institut Jubiliar Franz Iosef I” au continuat, până spre mijlocul secolului trecut, să facă dovada realei dedicării și a profesionalismului veritabil. De fapt, atunci când sunt puse „în slujba aproapelui” – cu sau fără dizabilități – aceste valori își dezvăluie durabilitatea și rodnicia.

⁸⁷ „Zeitschrift für das österreichische Blindenwesen”, anul III, nr. 5, p. 396.

⁸⁸ „Die Direktion des Blindenerziehungs-Institutes”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung”, nr. 171, 10. März 1918, p. 4.

⁸⁹ Антонина Анистратенко, Антон Мендел, *op. cit.*, p. 75.

⁹⁰ „Blinden- und Taubstummennstitut”, în „Czernowitzer Allgemeine Zeitung Tagblatt”, nr. 546, 17 Juni 1919, p. 3.

⁹¹ Антонина Анистратенко, Антон Мендел, *op. cit.*, p. 75.

⁹² Gheoghe Moldovan, *op. cit.*, p. 100.

⁹³ *Ibidem*, p. 98.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 100.

⁹⁵ „Din lumea orbilor. Studiu tiflopedagogic”, în „Învățătorul”, ediție specială, anul V, 1924, p. 7.